

CZEŚĆ DRUGA: ARTYKUŁY PRZEGLĄDOWE I POLEMICZNE

<https://doi.org/10.17651/SOCJOLING.38.17>

Otrzymano: 14.09.22 / Zrecenzowano: 20.06.23

Zaakceptowano: 21.06.2024 / Opublikowano: 31.12.2024

Socjolingwistyka XXXVIII, 2024

PL ISSN 0208-6808

E-ISSN 2545-0468

ANNA KAGANIEC-KAMIEŃSKA

Uniwersytet Jagielloński w Krakowie, Polska

<https://orcid.org/0000-0002-6260-8789>

Copyright and License: Copyright by Instytut Języka Polskiego PAN, Kraków 2024. This article is published under the terms of the Creative Commons Attribution – NoDerivatives 4.0 International (CC BY- ND 4.0) License (<https://creativecommons.org/licenses/by-nd/4.0/legalcode.pl>).

JĘZYK POLSKI JAKO JĘZYK ODZIEDZICZONY A TOŻSAMOŚĆ POLONII ARGENTYŃSKIEJ. STAN BADAŃ I PYTANIA BADAWCZE

Słowa kluczowe: Argentyna, Polonia, język odziedziczony, tożsamość, polityka językowa.

STRESZCZENIE

Język jest uważany za ważny element w procesie formowania tożsamości zbiorowej. Elity polityczne Argentyny, do której w latach 1856–1932 dotarło ponad sześć milionów imigrantów, położyły duży nacisk na asymilację (w tym językową) przybyszów, głównie za pośrednictwem systemu szkolnictwa publicznego i „edukacji patriotycznej”. Niektóre społeczności o imigranckich korzeniach nadal utrzymują jednak (pewną) znajomość języka kraju pochodzenia jako języka odziedziczonych.

Polonia w Argentynie jest wewnętrznie zróżnicowana i geograficznie rozproszona Polacy przybywali do Argentyny od zakończenia wojen napoleońskich, jednak pierwsza zorganizowana grupa o charakterze rolniczym osiedliła się w 1897 roku w Apóstoles w prowincji Misiones. W ramach I fali imigracji (1897–1914) do Argentyny trafili również polscy robotnicy, którzy znaleźli zatrudnienie w przemyśle w Buenos Aires i okolicach. Najliczniejsza była fala migracji międzywojennej (1919–1939). Rolnicy nadal kierowali się głównie do Misiones, a robotnicy osiedlali się przede wszystkim w rejonie Buenos Aires, jak również w innych prowincjach. Ostatnia znacząca fala Polaków dotarła w okresie powojennym (1946–1950) i skierowała się głównie do Buenos Aires. Ogółem między końcem XIX a połową XX wieku do Argentyny przybyło prawdopodobnie ponad 200 tysięcy Polaków, a obecnie liczba osób o polskich korzeniach wynosi około pół miliona. Opracowania na temat języka Polonii i dwujęzyczności w Argentynie są jak dotąd stosunkowo nieliczne. Niewielka jest również liczba prac dotyczących tożsamości Polonii oraz roli języka w jej kształtowaniu.

Przedmiotem artykułu jest język polski w Argentynie jako język odziedziczony. Jego celem jest zidentyfikowanie istniejących luk badawczych i wskazanie obszarów wymagających uwagi. Zarysowano również nowe możliwe obszary badań takie jak społeczności dotąd pomijane w opracowaniach tematu, badania porównawcze i dotyczące interakcji międzygrupowych, a także studia nad diasporą w przestrzeni wirtualnej.

1. JĘZYK W PROCESIE FORMOWANIA TOŻSAMOŚCI ZBIOROWEJ

Jezyk często uważany jest za ważny element w procesie budowania tożsamości zbiorowej (kulturowej, etnicznej, narodowej). W zależności od perspektywy teoretycznej można go postrzegać na dwa sposoby. Z jednej strony może stanowić jeden z elementów kultury, na bazie których kształtuje się świadomość odrębności od innych grup (zob. np. Smith 2009). W tym ujęciu odgrywa znaczącą rolę w życiu diaspory jako istotny element jej tożsamości etnicznej. Z drugiej strony język można traktować jako narzędzie integracji jednoczące i spajające różne grupy kulturowe w ramach jednej społeczności (zob. np. Gellner 1991). W takim wypadku jawi się on jako rodzaj instrumentu w rękach liderów, którzy świadomie konstruują naród i jego tożsamość.

Elity polityczne Argentyny, do której w latach 1856–1932 dotarło ponad sześć milionów imigrantów (Míguez 2003), położyły duży nacisk na asymilację przybyszów. Język hiszpański i jego nauczanie stały się de facto głównym instrumentem kampanii nacjonalistycznej oraz integracji dzieci do społeczeństwa (Di Tullio 2003; Kaganiec-Kamińska 2017). Mimo to niektóre społeczności o imigranckim rodowodzie nadal zachowują pewną znajomość języka kraju pochodzenia jako języka odziedziczonego (ang. *heritage language*, HL), traktując go jako istotny element swojej spuścizny i tożsamości.

Przedmiotem artykułu jest język polski w Argentynie jako język odziedziczony. Jego celem jest zidentyfikowanie istniejących luk badawczych i wskazanie obszarów wymagających uwagi. Artykuł przedstawia obecny stan badań nad językiem polskim w społeczności polonijnej oraz jego rolę w kształtowaniu tożsamości tej grupy. Sformułowano również potencjalne pytania badawcze i wytyczono obszary, w których warto kontynuować i pogłębić studia, co może pomóc w opracowaniu rekomendacji dla twórców polityki językowej w zakresie nauczania oraz propagowania języka polskiego w diasporze, a także wskazówek dla praktyków w społecznościach lokalnych.

2. JĘZYK ODZIEDZICZONY W BADANIACH NAD TOŻSAMOŚCIĄ

Jezyk odziedziczony bywa różnie definiowany (Valdés 2001; Wiley 2001). Na gruncie północnoamerykańskim jest bez wątpienia ważnym pojęciem ułatwiającym opis tamtejszej złożonej rzeczywistości. Joshua A. Fishman (2001) wyróżnił w jego ramach języki rdzenne (*indigenous HL*), kolonizatorów (*colonial HL*)¹ oraz imigrantów (*immigrant HL*). Ten ostatni kontekst przywołała także Ofelia García (2009, 60), która zauważyła, że termin „język odziedziczony” jest często stosowany na określenie „języków używanych przez społeczności etniczne”. Istotnym aspektem języka odziedziczonego pozostaje osobisty (rodzinny) związek jednostek z tym językiem (Fishman 2001). Jak wyjaśnia Guadalupe Valdés (2001), armeński będzie językiem odziedziczonym dla Amerykanów armeńskiego pochodzenia, nawet jeśli posługują się oni wyłącznie angielskim. Z kolei dla osób, które takich korzeni nie posiadają, będzie on „językiem obcym”.

¹ Języki inne niż rdzenne, które funkcjonowały się na terenie USA przed powstaniem państwa (Fishman 2001).

W języku polskim, jak wyjaśniają Ewa Lipińska i Anna Seretny (2012, 21) terminowi „język odziedziczony” najbliższe odpowiada określenie „język domowy, czyli mówiony, zawężony do tematów związanych ze sprawami życia codziennego, rodzinnego, stanowiący odmianę języka *etnicznego*”, używanego przez członków społeczności obecnie lub w przeszłości jako język ojczysty. Jednak, zdaniem autorek:

pojęcie to nie oddaje [...] w pełni historyczno-kulturowo-emocjonalnej głębi tkwiącej w znaczeniu *heritage* (dziedzictwo-tradycja-tożsamość), dlatego bardziej adekwatna wydaje się nazwa *język odziedziczony* (w sensie: *potomny, sukcesyjny*), która łączy wartości rodzinne i bogactwo spuścizny narodowej (2012, 21).

Termin ten jest zatem bardzo przydatny właśnie dlatego, że kryje w sobie ową „historyczno-kulturowo-emocjonalną głębię tkwiącą w znaczeniu *heritage*” (Lipińska i Seretny 2012, 21).

W niniejszym artykule, nawiązując do rozważań Fishmana (2001), Valdés (2001) oraz Lipińskiej i Seretny (2012), pod pojęciem „języka odziedziczonego” rozumie się język społeczności etnicznej o korzeniach imigranckich, używany przez jej członków obecnie lub w przeszłości jako ojczysty i stanowiący element kultury oraz tożsamości miejsca pochodzenia. Jest on „odziedziczony” bez względu na to, czy członkowie społeczności posiadają w nim kompetencje. Chociaż z perspektywy nauczania języka dla osób nieposługujących się nim będzie on de facto „językiem obcym”, niesie on znaczenie symboliczne i wartość emocjonalną jako język rodzinny oraz wspólnoty narodowej/kulturowej. Zgodnie z tą definicją język polski jest zatem językiem odziedziczonym dla Argentyńczyków polskiego pochodzenia, nawet jeśli nim się nie posługują.

3. POLONIA W ARGENTYNIIE

3.1. Miejsce Argentyny w historii migracji przełomu XIX i XX wieku

Pod koniec XIX i na początku XX wieku Argentyna była drugim po Stanach Zjednoczonych krajem, który przyjął największą liczbę imigrantów (Míguez 2003). Polityka imigracyjna Argentyny faworyzowała Europejczyków, w których przybyciu widziano szansę nie tylko na zaludnienie terytorium, ale także na rozwój gospodarczy. Choć nie wszyscy imigranci zdecydowali się pozostać w Argentynie na stałe, ich obecność miała ogromny wpływ na strukturę społeczeństwa, stanowili bowiem bardzo wysoki odsetek populacji. W 1914 roku wynosił on aż 30% (Asdrúbal Silva i in. 1990), czyli dwukrotnie więcej niż w USA, a w stolicy Argentyny był jeszcze wyższy. Chociaż napływ ludności trwał także po II wojnie światowej, jego skala nie dorównała już migracji z przełomu wieków.

Asymilacja językowa imigrantów przebiegała w zróżnicowany sposób. Pozytywnie wpływał na nią fakt, że Argentyna, która do 1932 roku była otwarta na napływ imigrantów, dynamicznie rozwijała się i urbanizowała. Na korzyść asymilacji działały też konieczność komunikacji (zwłaszcza w miastach, które sprzyjały interakcjom międzygrupowym), podobieństwo kulturowe (w tym językowe) oraz religijne imigrantów

do społeczności przyjmującej, a ponadto występowanie różnych dialektów w obrębie języka kraju pochodzenia. Procesów asymilacji nie ułatwiały natomiast osiedlanie się imigrantów w enklawach na terenach wiejskich, w których łatwiej było utrzymać własny język, oraz wyraźna odmienność kulturowa i językowa od Argentyńczyków (zob. Fontanella de Weinberg 1992).

Intensywna „edukacja patriotyczna” prowadzona na przełomie XIX i XX wieku miała na celu wykształcenie w imigrantach i ich dzieciach odpowiednich postaw obywatelskich. Obejmowała ona szereg elementów, takich jak celebrowanie świąt państwowych, oddawanie hołdu fladze argentyńskiej oraz nauczanie historii i geografii (Bertoni 1992; Devoto 2003). Kluczową rolę w kampanii nacjonalistycznej odegrał jednak język, a Narodowa Rada Edukacji pod kierownictwem José’ego Marii Ramos Mejía (1908–1912) postawiła sobie za główny cel integrację dzieci imigrantów do społeczeństwa poprzez naukę hiszpańskiego (Di Tullio 2003). Pod koniec XIX wieku obok nurtu konstruktywistycznego w obrębie argentyńskich elit ukształtował się także nurt bardziej romantyczny. Politycy pozostający pod jego wpływem uważali, że członków narodów łączyły między innymi pamięć historyczna i język. Chęć posiadania wspólnego języka wynikała z przekonania, że „jeden język był kluczowy dla utrzymania kulturowej homogeniczności” (DeLaney 2006, 147).

Polityka językowa w szkolnictwie publicznym, wsparta wprowadzoną w 1884 roku obowiązkową, powszechną i bezpłatną edukacją na poziomie podstawowym, odniosła sukces w upowszechnianiu znajomości hiszpańskiego. Mimo to niektóre społeczności o imigranckich korzeniach zachowały pewną (zróżnicowaną) znajomość języka swojego kraju pochodzenia (np. Kühl 2024), czego przykładem jest między innymi grupa polska.

3.2. Imigracja polska do Argentyny

Polskie badania nad emigracją z ziem polskich do Argentyny i regionu Ameryki Łacińskiej obejmują szereg publikacji – od klasycznych już prac i antologii (np.: Kula 1983; Paradowska 1984; Dembicz i Smolana 1993; Wróbel 1983; Łukasz 1981) po nowsze opracowania, w tym również publikacje Ambasady RP w Buenos Aires (np.: Bryszewska, Gmitruk i Mazurek 2004; Stemplowski 2013; Porada 2016, 2018b; Embajada de Polonia en Buenos Aires 2024). Fale imigracyjne z ziem polskich do Argentyny różniły się zarówno pod względem charakterystyki przybyszów, jak i miejsca ich osiedlania się. Co istotne, imigranci wykazywali także zróżnicowane podejście do języka polskiego.

Polacy przybywali do Argentyny już od zakończenia wojen napoleońskich, początkowo nie tworzyli jednak zwartych społeczności. Pierwsza zorganizowana grupa o charakterze rolniczym dotarła do Apóstoles w prowincji Misiones w 1897 roku. Z czasem w Misiones powstały również inne polskie osady, tworząc w rezultacie jedno z największych skupisk Polaków w kraju. W czasie I fali imigracji (1897–1914) do Argentyny przybyli również polscy robotnicy, którzy znaleźli zatrudnienie w przemyśle w Buenos Aires i okolicach.

Najliczniejszą falą była migracja międzywojenna (1919–1939). Rolnicy nadal kierowali się głównie do Misiones, gdzie utworzono kolejne polskie ośrodki, jak na przykład Wanda w 1936 i Lanusse w 1937 roku. Robotnicy osiedlali się przede wszystkim w rejonie Buenos Aires, ale także w prowincjach Córdoba, Rosario, Santa Fé i Chaco. Do prowincji Chubut napłynęli z kolei pracownicy i technicy związani z przemysłem naftowym. Nieliczni w tym czasie przedstawiciele inteligencji, arystokracji i wolnych zawodów przyczynili się do założenia pod koniec lat 20. XX wieku w Buenos Aires związku polskich towarzystw i organizacji, który stał się podstawą istniejącego do dziś Związku Polaków w Argentynie.

Ostatnia znacząca fala Polaków przybyła do Argentyny w okresie powojennym w latach 1946–1950, kierując się głównie do Buenos Aires. Składały się na nią osoby, które po wojnie zdecydowały się na emigrację zamiast na powrót do komunistycznej Polski. W porównaniu z wcześniejszymi falami w grupie tej znajdowało się znacznie więcej wykształconych przedstawicieli klasy średniej i wyższej. Byli wśród nich również wojskowi, w tym żołnierze Polskich Sił Zbrojnych w Europie Zachodniej (Pernal 2019). Ta fala imigrantów szczególnie aktywnie promowała i utrzymywała polską kulturę oraz język wśród przedstawicieli młodszego pokolenia, mając nadzieję, że wkrótce będą mogli powrócić do kraju.

Trudno jest określić dokładną liczbę migrantów przybyłych z ziem polskich do Argentyny. Przed odzyskaniem przez Polskę niepodległości w 1918 roku przyjeżdżający byli rejestrowani jako Rosjanie, Niemcy lub Austriacy w zależności od zaboru, z którego przybywali (Biernat 1994). Według szacunków konsula honorowego RP z 1923 roku, do 1914 roku z ziem polskich przyjechało prawie 32 tysiące osób, z czego aż 10 tysięcy osiadło w Misiones. Większość z nich była narodowości ukraińskiej. Z kolei w okresie międzywojennym w Argentynie osiedliło się nawet 167 tysięcy imigrantów z terenów II Rzeczypospolitej, z czego połowę stanowili Ukraińcy i polscy Żydzi (Pernal 2019; Porada 2018b). Ogółem w latach 1919–1945 Polacy mieli stanowić czwartą pod względem wielkości grupę przyjeżdżających (Guillermo-Sajdak 2015). Trudna do oszacowania jest też liczba osób przybyłych w ramach trzeciej fali, między innymi ze względu na brak utraconych w czasie wojny dokumentów tożsamości. Szacuje się jednak, że do Argentyny mogły wówczas dotrzeć nawet 22 tysiące osób, z których wiele powróciło później do Polski lub przeniosło się do innych krajów. W sumie między końcem XIX a połową XX wieku do Argentyny przyjechało prawdopodobnie ponad 200 tysięcy Polaków. Obecnie liczba osób o polskich korzeniach wynosi tutaj około pół miliona (Pernal 2019; Guillermo-Sajdak 2015). Obecność Polaków w tym kraju została uhonorowana ustanowieniem w 1995 roku Dnia Polskiego Imigranta (Día del Colono Polaco), który jest obchodzony 8 czerwca. Ponadto od 2007 roku we wrześniu w Buenos Aires odbywa się Tydzień Kultury Polskiej.

Podobnie jak inni imigranci Polacy w Argentynie zakładali różnorodne organizacje etniczne (Łukasz 1981; Zubrzycki 2001). Obecnie Stowarzyszenie „Wspólnota Polska” (2024) odnotowuje 35 „organizacji i instytucji społeczno-kulturalnych”, do których należy jeszcze doliczyć biblioteki, organizacje kombatanckie i inne.

4. JĘZYK POLSKI (POLONIJNI) W ARGENTYNIE. STAN BADAŃ

4.1. Język polski w społeczności. Postawa wobec języka

Do osłabienia języka w społeczności polskiej przyczynił się szereg czynników zarówno zewnętrznych, jak i wewnątrzgrupowych. Wśród tych pierwszych należy wymienić politykę Argentyny wobec grup mniejszościowych, w tym politykę edukacyjną, której celem była „argentyzacja” imigrantów i wymuszenie na nich znajomości hiszpańskiego (Porada 2016, 2018a)². Polityka ta znacząco wpłynęła na Polaków, prowadząc do stopniowej utraty języka rodzimego. Odróżniało to tę społeczność na przykład od niemieckiej, której skuteczniej udawało się zachować język kraju pochodzenia³. Innym istotnym czynnikiem zewnętrznym były zachowania dyskryminacyjne wobec Polaków i ich języka, szczególnie w Misiones. Poczucie wstydu wywołane wyśmiewaniem przez inne społeczności sprzyjało porzucaniu polskiego.

Na utratę języka ojczystego wpływały również czynniki wewnątrzgrupowe (Porada 2016, 2018a). Mogli się do niej przyczyniać rodzice, którzy rezygnowali z posługiwania się językiem polskim w domu, aby zwiększyć szanse swoich dzieci na odniesienie sukcesu w szkole. Istotnym czynnikiem było też zawieranie małżeństw poza społecznością, przez co polski tracił znaczenie jako język pierwszy. Ponadto zmiany pokoleniowe powodowały, że kolejne generacje zatracaly umiejętność posługiwania się tym językiem. Nie bez znaczenia był też brak sukcesów w nauczaniu języka w polskich szkołach etnicznych⁴. Powstawanie i funkcjonowanie takich placówek utrudnione było przez rozproszenie społeczności, brak odpowiednio wykwalifikowanej kadry i środków, spory między urzędnikami i nauczycielami z Polski a miejscową społecznością i duchownymi, a także brak zainteresowania nauką polskiego (Guillermo-Sajdak 2015; Łukasz 2013; Wróbel 1983). Katarzyna Porada (2016, 2018a) zwróciła też uwagę na niski prestiż polskiego oraz jego stygmatyzację, kojarzony bywał on bowiem z niskim wykształceniem i mniej wartościową kulturą.

Mimo problemów nie porzucono prób podtrzymania języka polskiego w Argentynie. W okresie powojennym koordynację systemu nauczania polonijnego przejęła założona w 1949 roku Polska Macierz Szkolna (PMS), której jednym z głównych zadań stało się właśnie nauczanie języka. Realizowano je w ramach „szkółek sobotnich” działających przede wszystkim w regionie Buenos Aires. Niemniej jednak brak wykwalifikowanej kadry oraz malejące zainteresowanie uczniów nauką polskiego ograniczyły z czasem funkcjonowanie PMS. Liczba „szkółek sobotnich” jest obecnie stosunkowo

² Szkoły uczące w języku imigrantów powstawały na zasadach określonych w prawie z 1884 roku. Wymagano m.in. nauczania hiszpańskiego oraz geografii i historii Argentyny (Łukasz 2013).

³ Porada (2016) przytacza wypowiedzi dzieci imigrantów z okresu międzywojennego, zdaniem których utrata języka polskiego była powiązana z *pozytywną* cechą Polaków, jaką jest otwartość i szacunek wobec innych, podczas gdy utrzymanie języka przez społeczność niemiecką wiązano ze specyfiką tej grupy jako społeczności zamkniętej i izolującej się od innych.

⁴ Pierwsza szkołka powstała około 1900 roku w Misiones.

niewielka, a oprócz nich istnieją też niezwiązane z PMS niezależne ośrodki nauczania polskiego. Mimo wyzwań Polska Macierz Szkolna stara się zainteresować młode pokolenie językiem. Dzięki jej wysiłkom i przy wsparciu Związku Polaków w Argentynie oraz Ambasady RP w Buenos Aires rok 2009 ustanowiono Rokiem Języka Polskiego (Guillermo-Sajdak 2015; Porada 2016; Pyzik 2004 [1961]). Od 2020 roku PMS oferuje również kursy polskiego online (Piątkowski 2022). Do nauki języka aktywnie zachęca też Ambasada RP, czego przykład stanowi publikacja *!polski!* (Piątkowski i in. 2022).

W ostatnim czasie zauważalna jest zmiana nastawienia względem języka polskiego w społeczności polonijnej w Argentynie. Wpływ na to może mieć kilka czynników, takich jak obecna polityka wielokulturowości, która sprzyja większej akceptacji różnorodności językowej, oraz przystąpienie Polski do Unii Europejskiej, co mogło przyczynić się do bardziej pozytywnego postrzegania polskiego poza granicami kraju. Nie bez znaczenia jest też globalizacja cechująca się rozwojem technologii komunikacyjnych i możliwościami swobodnego podróżowania, które znacznie ułatwiają zarówno odwiedzanie, jak i utrzymywanie kontaktu argentyńskiej Polonii z rodzinami w Polsce (Porada 2016, 2018a).

4.2. Stan badań nad językiem polskim (polonijnym) i tożsamością polską

Opracowania dotyczące języka Polonii i dwujęzyczności w Argentynie są jak dotąd stosunkowo nieliczne (np.: Bańkowska 1997; Guillermo-Sajdak 2015; Porada 2016, 2018a; Wojski 2013; Pielacińska 2021; Seniów 2021, 2022; Seniów i Pielacińska 2022). Nadal aktualne jest też spostrzeżenie Marty Guillermo-Sajdak (2015, 114), że istniejące prace obejmują głównie analizę „źródeł drukowanych (czasopism polonijnych, pamiętników emigrantów, listów)”. Autorka wskazała również na brak prac językoznawczych dotyczących „polszczyzny mówionej w Argentynie” oraz badań jakościowych poświęconych bilingwizmowi Polonii.

Lukę w opracowaniach na temat dwujęzyczności w pewnym stopniu zapełniają badania zrealizowane właśnie przez Guillermo-Sajdak (2015) oraz przez Poradę (2016, 2018a). W latach 2009–2012 Guillermo-Sajdak (2015) przeprowadziła 62 wywiady pogłębione z przedstawicielami czterech pokoleń Polonii z prowincji Buenos Aires, Misiones, Córdoba i Santa Fé. W swojej pracy wskazała cztery modele bilingwizmu i zidentyfikowała trzy główne odmiany języka polonijnego zależne „od składu społecznego i kapitału kulturowego wyniesionego z Polski” (Guillermo-Sajdak 2015, 244). Dodatkowo w latach 2010–2011 autorka przeprowadziła badania ankietowe na temat bilingwizmu, tożsamości narodowej i procesu akulturacji w grupie 100 osób z czterech pokoleń Polonii. Wyniki pokazały, że aż 63% ankietowanych oceniło, że rozumie język polski dobrze lub bardzo dobrze, a połowa stwierdziła, że mówi w nim dobrze lub bardzo dobrze. Badania te dostarczają informacji na temat samooceny kompetencji respondentów w języku polskim.

Z kolei Porada (2016, 2018a) przeprowadziła w latach 2012–2013 wywiady w języku hiszpańskim lub polskim (w zależności od preferencji respondenta) w grupie

80 przedstawicieli drugiego, trzeciego i czwartego pokolenia w Buenos Aires oraz w prowincji Misiones. Jej wyniki różnią się od tych uzyskanych przez Guillermo-Sajdak, co Porada (2016) tłumaczy z jednej strony innym składem grupy badawczej (8% respondentów Guillermo-Sajdak urodziło się w Polsce), a z drugiej – zastosowaniem innego narzędzia badawczego (wywiady zamiast ankiet). Badania Porady pokazały, że aż 64% rozmówców nie posiadało wystarczającej znajomości języka polskiego, aby odpowiedzieć na pytania w tym języku, a tylko 17,5% prowadziło rozmowę po polsku, przy czym część z nich miała pewne trudności z wypowiedzeniem się na niektóre tematy.

Rozbieżności w wynikach istniejących badań, a przede wszystkim ograniczona liczba opracowań dotyczących bilingwizmu polsko-hiszpańskiego, wskazują wyraźnie na potrzebę podjęcia szerszych prac badawczych na ten temat.

Równie niewielka jest liczba studiów nad tożsamością Polonii i rolą języka w jej kształtowaniu. Na uwagę zasługuje wspomniana praca Porady (2016), która szczegółowo omawia procesy formowania się tożsamości etnicznej w grupie polskiej w Misiones i Buenos Aires, a także cytowane powyżej badania Guillermo-Sajdak (2015). Temat tożsamości pojawia się również w badaniach terenowych przeprowadzonych przez Joannę Cichecką (2013), które dotyczyły pamięci zbiorowej imigrantów polskich w koloniach Azara, Lanusse i Wanda. Chociaż autorka nie analizowała bezpośrednio kwestii języka, jej praca stanowi interesujące uzupełnienie tematu. Pamięć zbiorowa i tożsamość w Misiones stały się też przedmiotem zainteresowania Niny Pielacińskiej (2021), która przestudiowała materiały zgromadzone w dwutomowej antologii *Cuéntame tu historia* (z 2012 i 2014 roku) zawierającej teksty (auto)biograficzne osadników polskich w Wandzie i Lanusse. Jak podaje autorka, język polski pojawia się w tych tekstach jako jeden z „utrwalonych punktów przeszłości” (Pielacińska 2021, 412). Temat języka odziedziczonego porusza także Adrianna Seniów (2022), wskazując, że założona niedawno Szkoła Języka i Kultury Polskiej w Wandzie przyczyniła się do odbudowy polskiej tożsamości w tej społeczności. Badania Seniów (2022) są jedynym, jak się wydaje, powstałym w ostatnim czasie studium przypadku na temat języka odziedziczonego, tożsamości i polityki językowej w społeczności polonijnej w Argentynie.

Ostatecznie jednak liczba opracowań dotyczących języka, relacji między językiem a tożsamością oraz samej tożsamości w społeczności polskiej w Argentynie jest stosunkowo niewielka, szczególnie jeśli wziąć pod uwagę długą historię obecności Polaków w tym kraju.

5. MOŻLIWE OBSZARY BADAWCZE

5.1. Kontynuacja i pogłębienie badań

Można wskazać dwa kluczowe obszary, w ramach których warto kontynuować i pogłębić studia nad językiem polskim w Argentynie zarówno w ujęciu historycznym (na podstawie materiałów archiwalnych, biografii czy wspomnień), jak i współczesnym

(z uwzględnieniem badań etnograficznych, obserwacji, ankiet, wywiadów i analizy dyskursu).

Po pierwsze, istnieje potrzeba dalszych badań nad dwujęzycznością osób polskiego pochodzenia. Warto też je rozszerzyć na wybrane segmenty społeczności polskiej, takie jak na przykład młodzież. Badania te mogą być prowadzone w oparciu o tradycyjne podejście do bilingwizmu, które zakłada, że osoby dwujęzyczne posługują się dwoma autonomicznymi i odrębnymi od siebie systemami językowymi. Z tej perspektywy nasuwają się, rzecz jasna, pytania o: (1) poziom znajomości języka polskiego jako języka odziedziczonego (w mowie, piśmie, rozumieniu i czytaniu); (2) różne odmiany języka polskiego/polonijnego funkcjonujące w Argentynie; (3) modele dwujęzyczności polsko-hiszpańskiej oraz (4) naprzemienne używanie kodów językowych (por. Guillermo-Sajdak 2015).

Na uwagę zasługuje jednak także inne, stosunkowo nowe podejście do dwujęzyczności i wielojęzyczności, jakim jest perspektywa *translanguaging*, zakładająca, że osoby dwu- i wielojęzyczne korzystają de facto z jednego repertuaru językowego (Vogel i García 2017). Perspektywa *ta* jest często stosowana w badaniach prowadzonych w różnych kontekstach edukacyjnych. W świetle tego ujęcia komunikacja może odbywać się z wykorzystaniem dwóch (lub więcej) języków w zależności od potrzeb uczących się, co umożliwiłoby bardziej efektywną komunikację i naukę. Zastosowanie tej perspektywy w badaniach nad Polonią może poszerzyć pole analizy i interpretacji procesów uczenia się polskiego jako języka odziedziczonego oraz praktyk językowych w społeczności polonijnej, dodatkowo wpisując się w badania na temat *translanguaging*, również w kontekście języka odziedziczonego.

Po drugie, warto zintensyfikować badania nad postawami wobec języka polskiego jako języka odziedziczonego i rolą języków/praktyk językowych w kształtowaniu tożsamości i samorozwoju członków społeczności polonijnej. Cennym materiałem do badań historycznych są zachowane wspomnienia i historia mówiona, czego przykładem są nagrania zgromadzone w „Cyfrowym Archiwum Tradycji Lokalnej w Buenos Aires”⁵, jak również wspomniana antologia *Cuéntame tu historia*. Chociaż obecnie często przedkłada się gromadzenie i analizę danych ilościowych nad opis indywidualnych przypadków, to właśnie prześledzenie „historii językowych” imigrantów i ich rodzin w tego typu źródłach może istotnie wzbogacić naszą wiedzę o perspektywę jednostki, ujawniając między innymi motywacje przyswiewcające utrzymaniu lub porzuceniu polskiego (por. Seniów i Pielacińska 2022).

Prace na temat współczesnych postaw wobec języka odziedziczonego i jego znaczenia dla tożsamości grupy nie są liczne i zazwyczaj ograniczają się do analizy wycinka

⁵ Projekt rozpoczęty w 2012 roku przez Ośrodek KARTA i Bibliotekę Polską im. Ignacego Domeyki w Buenos Aires w ramach programu „Współpraca z Polonią i Polakami za granicą” (zob. Seniów i Pielacińska 2022).

polonijnej rzeczywistości. Ponadto jak dotąd niewielu autorów (zob. Porada 2016, 2018a; Guillermo-Sajdak 2015; Seniów 2022) podnosiło tak aktualne problemy jak na przykład:

- 1) Czy znajomość języka przodków ma wpływ na postrzeganie samego siebie? Czy osoby posługujące się zarówno językiem dominującym, jak i odziedziczonym identyfikują się głównie z kulturą kraju zamieszkania, kulturą etniczną czy też z obiema? Czy identyfikacja ta jest uzależniona od okoliczności, czy też osoby te wykształciły tożsamość (i kulturę) lokującą się na pograniczu obu tożsamości (i kultur)?
- 2) Czy język polski jest postrzegany jako forma kapitału kulturowego i język przydatny, którego wartość i prestiż może wynikać z przystąpienia Polski do Unii Europejskiej oraz/lub przyjęcia przez Argentynę polityki wielokulturowości?
- 3) Jaką postawę wobec języka przyjmują poszczególne rodziny i jaki ma to wpływ na decyzje jednostek dotyczące języka odziedziczonego oraz ich tożsamość?
- 4) Jaką politykę językową prowadzą organizacje etniczne w zakresie podtrzymywania i promowania znajomości języka jako elementu polskości. Jakie działania podejmują w tym celu?

5.2. Nowe obszary badawcze

Badania terenowe w społecznościach dotychczas pomijanych w badaniach językowych

Polonia w Argentynie jest wewnątrznie zróżnicowana i geograficznie rozproszona, co wynika bezpośrednio z historii i dynamiki imigracji z ziem polskich. Literatura przedmiotu, jak wskazano powyżej, koncentruje się głównie na bardziej znanych skupiskach, takich jak Misiones czy Buenos Aires. Mniej jest natomiast prac na temat Polonii w innych, mniejszych ośrodkach miejskich (zob. Biernat 1994; Zubrzycki 2001). Są one jednak interesujące badawczo, ponieważ, jak wspomniano, miasta sprzyjały interakcjom i komunikacji międzygrupowej.

Na szczególną uwagę mogą zasługiwać miejsca dawniej będące ośrodkami skupionymi wokół konkretnej gałęzi przemysłu (chłodniczego, piwowarskiego etc.), których rozwój był silnie związany z napływem imigrantów. Do miast takich należy Berisso, położone w pobliżu La Platy, stolicy Prowincji Buenos Aires. Powstanie miasta w 1871 roku związane jest z Juanem Bautistą Berisso, imigrantem z Włoch, który otworzył tu pierwszy w regionie zakład przetwórstwa produkujący solone mięso (*saladero*). W dwóch pierwszych dekadach XX wieku do rozwoju tego ośrodka miejskiego przyczyniło się otwarcie chłodni. Berisso odnotowało duży wzrost demograficzny wynikający w znacznej mierze z napływu imigrantów. Ich odsetek w populacji miasta przez lata utrzymywał się na bardzo wysokim poziomie i wynosił około 50% w 1909, między 30 a 60% w 1914 oraz 30% w 1947 roku (Biernat 1994; Herrera 2018; „Historia de Berisso” s.d.). Od 1976 roku Berisso co roku organizuje Fiesta Provincial de Inmigrantes, celebrując wielokulturowy charakter miasta. Ponadto w 1978 roku rząd prowincji Buenos Aires

ogłosił Berisso „Stolicą Imigranta”, co podkreśla jego znaczenie i wartość jako miejsca o wyjątkowo wieloetnicznej historii⁶.

Berisso było również celem podróży polskich imigrantów, co czyni je nieprzypadkowym miejscem potencjalnych badań nad językiem polskim jako odziedziczonym (Biernat 1994; Zubrzycki 2001)⁷. Jak podaje Guillermo-Sajdak (2015), to właśnie tutaj powstała pierwsza szkołka polska w obszarze miejskim, zaś założona w 1913 roku organizacja Unión Polaca en Berisso jest najstarszym istniejącym dziś w Argentynie związkiem Polaków (Więckowski 1985; Porada 2016). Obecnie w mieście istnieje co najmniej 18 różnych grup o korzeniach imigranckich i jeszcze więcej organizacji etnicznych (*colectividades extranjerias*) (zob. np. „Colectividades extranjerias” 2024). Miasto to stanowi zatem doskonałe miejsce do studiów nad wpływem relacji i interakcji Polonii z innymi grupami na postrzeganie języka i jego podtrzymanie⁸. W ramach badań historycznych, prowadzonych na podstawie dostępnych źródeł archiwalnych, wspomnień czy listów, warto podjąć próbę poznania dynamiki społeczności oraz procesów utrzymania lub zmiany języka w kolejnych pokoleniach. Istotne byłoby również zbadanie wpływu różnych czynników wewnątrz- i zewnątrzgrupowych, takich jak rola Kościoła i systemu szkolnictwa publicznego oraz zawierania małżeństw mieszanych na zanikanie języka polskiego.

Badania nad aktualnymi postawami i praktykami językowymi mogłyby objąć te same zagadnienia i grupy wiekowe, które zaproponowano we wcześniejszej części artykułu. Można zatem zadać pytania dotyczące identyfikacji członków społeczności z kulturą kraju pochodzenia, ich kompetencji w języku polskim, postaw wobec języka polskiego jako elementu kultury kraju przodków oraz jego znaczenia i wartości w kontekście Polski jako członka Unii Europejskiej. Badania mogłyby dotyczyć także postaw rodzin wobec polskiego oraz polityki językowej związku Unión Polaca. Warto też zbadać, czy podejmowane są próby archiwizacji materiałów dotyczących historii językowej społeczności, takich jak wspomnienia, zapiski czy listy, i/lub taką archiwizację przeprowadzić (jak w przypadku *Cuéntame tu historia* z Wandy i Lanusse). Poza badaniami skoncentrowanymi wyłącznie na społeczności polskiej równie istotne byłyby też pogłębione studia porównawcze, których potencjalne obszary zarysowano poniżej.

5.3. Badania porównawcze i dotyczące interakcji międzygrupowych

W literaturze poświęconej językowi polskiemu w Argentynie trudno znaleźć prace typowo komparatystyczne, które porównywałyby doświadczenia Polonii i innych grup etnicznych (takich jak na przykład grupa niemiecka czy włoska) lub analizowałyby

⁶ Na temat obchodów świąt imigrantów (*fiestas de inmigrantes*) w innych lokalizacjach i wydarzeń celebrowanych wyłącznie przez społeczność polską zob. np. Porada (2016).

⁷ Na początku lat 20. XX wieku mieszkało tu około 400 Polaków (Porada 2018b).

⁸ Por. wcześniej przytoczone wypowiedzi na temat dyskryminacji Polaków i ich języka jako jednego z czynników mających wpływ na porzucanie przez nich języka polskiego (Porada 2018a).

wpływ interakcji międzygrupowych na kwestie związane z językiem⁹. Obszar ten zasługuje więc na szczególną uwagę, a potencjalnymi tematami badań zarówno w ujęciu historycznym, jak i współczesnym mogą być:

- 1) Historia i panorama językowa danego miejsca: W jaki sposób różne społeczności podchodziły i podchodzą do języka ojczystego/odziedziczonego w tym samym miejscu, czasie i kontekście? Jakie czynniki miały i mają na to wpływ?
- 2) Polityka językowa poszczególnych społeczności etnicznych: Czy prowadziły one podobną politykę i podejmowały zbliżone działania? Jaki był ich efekt?
- 3) Wpływ interakcji międzygrupowych na postawy członków społeczności wobec języka odziedziczonego: Czy działania podejmowane w sferze języka przez inne społeczności wzmacniają czy też osłabiają w grupie polskiej chęć podtrzymania polskiego? Czy zmieniają nastawienie społeczności wobec własnych korzeni i języka jako elementu ich tożsamości?

Badania porównawcze w miejscach o wieloetnicznej strukturze, gdzie społeczności wciąż pielęgnują swoje korzenie kulturowe, jak we wspomnianym wcześniej Berisso, pozwoliłyby nie tylko poznać charakter i dynamikę zmian zachodzących w poszczególnych grupach etnicznych, ale również uzyskać szerszy obraz okoliczności i dynamiki procesów w obrębie całego miasta.

5.4. Diaspora w przestrzeni wirtualnej

W kontekście procesów globalizacji i bardzo szybkiego rozwoju technologii komunikacyjnej nowym obiecującym obszarem badań jest Polonia funkcjonująca w przestrzeni wirtualnej.

Pisząc o Polonii argentyńskiej, Guillermo-Sajdak (2015, 81–82) podaje, że w 2012 roku na Facebooku funkcjonowało ponad 25 „elektronicznych diaspor” skupiających ponad 30 tysięcy osób. Tego typu grupy umożliwiają swoim członkom uczestnictwo nie tylko w życiu społeczności polonijnej w Argentynie i na świecie, ale także w życiu Polski. Dla większości osób polskiego pochodzenia cyberprzestrzeń jest zaś „jedyną możliwością dostępu do ‘żywego języka’ kraju pochodzenia” (81). Internet, zauważa Guillermo-Sajdak (2015, 82), „jak żadne inne wcześniejsze medium, służy dziś podtrzymywaniu polskiej tożsamości narodowej wśród Polonii argentyńskiej”. Sama jednak nie podjęła się zbadania tego zjawiska.

W ramach studiów nad diasporą elektroniczną w Argentynie warto podjąć próbę poznania grup funkcjonujących w mediach społecznościowych, ich dynamikę i charakterystykę członków. Badania mogą obejmować zarówno konta społecznościowe istniejących w Argentynie instytucji i organizacji, jak i spontanicznie i oddolnie tworzących się grup, gdyż będą się one różnić profilem działalności i dynamiką. Odpowiednią

⁹ Guillermo-Sajdak (2015) podaje przykłady badań nad Polonią autorstwa badaczy nieposiadających polskich korzeni oraz prac na temat innych grup etnicznych. Nie mają one jednak charakteru *stricto* porównawczego.

metodą do tego typu badań wydaje się etnografia wirtualna opierająca się na obserwacji i opisie zachowań w obrębie społeczności wirtualnych. Przy planowaniu badań z wykorzystaniem tej metody należy uwzględnić szereg ważnych elementów takich jak m. in. zagadnienia dotyczące prywatności członków grup i kwestie etyczne (Hine 2004).

Przedmiotem badań w grupach społecznościowych Polonii argentyńskiej mogą być nie tylko praktyki językowe ich członków, ale również polityka językowa poszczególnych grup, podejmowane przez nie działania i ich rezultaty. Warto na przykład zbadać, czy i w jakim stopniu zdaniem członków grupy działania te przyczyniają się do podtrzymania tożsamości polskiej/polonijnej. Biorąc pod uwagę, że nowe technologie przyciągają szczególnie młodych ludzi, uzasadnione jest pytanie, czy elektroniczna, niemal natychmiastowa forma kontaktu i szeroki dostęp do cyfrowych zasobów z Polski mają wpływ na ich postawę wobec języka i tożsamość. Warto się zastanowić na następujących kwestiach:

- 1) Czy młode pokolenie używa mediów cyfrowych do nauki polskiego, na przykład sięgając po polską prasę? Czy jest zainteresowane współczesnym żargonem młodzieżowym?
- 2) Czy dzięki mediom cyfrowym młodzi ludzie nie tylko starają się pielęgnować tradycyjne elementy etniczności (takie jak tradycja, religia czy folklor), lecz także poznawać współczesne trendy i zjawiska kulturowe (np. muzykę)?
- 3) Zakładając, że członkami badanych grup w mediach społecznościowych są również Polacy, jak wyglądają relacje obu grup? Czy przedstawiciele Polonii mogą liczyć na wsparcie ze strony rodaków, na przykład w nauce języka, czy też spotykają się z krytyką i nieprzychylnymi komentarzami?

Próby odpowiedzi na te pytania mogą dostarczyć cennych informacji na temat wpływu nowych technologii na utrzymanie lub odbudowanie tożsamości kulturowej i językowej w diasporze.

Podobnie jak w przypadku badań terenowych w przestrzeni wirtualnej również warto przeprowadzić analizę porównawczą działań podejmowanych przez Polonię argentyńską na polu języka odziedziczonego z aktywnościami Polonii w innych krajach lub innych wirtualnych społecznościach etnicznych w Argentynie. Cenne poznawczo byłoby także przeanalizowanie efektów tych działań służące ocenie ich skuteczności lub poziomu zaangażowania członków społeczności.

6. UWAGI KOŃCOWE

Biorąc pod uwagę, że jak dotąd badania nad językiem polskim jako odziedziczonym w Argentynie nie zostały podjęte na szerszą skalę, warto bardziej wnikliwie przyjrzeć się temu zagadnieniu. Studia takie – zarówno jakościowe, jak i ilościowe, prowadzone z zastosowaniem tradycyjnych oraz nowszych ujęć teoretycznych i metodologicznych – będą stanowić wkład w badania nad Polonią na świecie i językiem polskim jako odziedziczonym. Ponadto mogą mieć znaczenie praktyczne i okazać się pomocne w przygotowaniu strategii nauczania i popularyzacji języka polskiego w diasporze.

Badania nad relacją między językiem i tożsamością oraz rolą języka w samorozwoju i samorealizacji członków społeczności mogą dodatkowo wesprzeć opracowanie polityki, której celem byłoby nie tylko podtrzymanie identyfikacji członków diaspory z korzeniami polskimi, ale również rozwój kompetencji kulturowych. Kompetencje te mogłyby ułatwić im funkcjonowanie we współczesnym społeczeństwie polskim i integrację z nim, na przykład w sytuacji reemigracji lub dłuższych pobyków prywatnych i zawodowych.

Badania nad „elektronicznymi diasporami” w Argentynie umożliwią poznanie sposobu i dynamiki ich funkcjonowania, charakterystyki osób wokół nich skupionych, a także podobieństw, różnic i powiązań między poszczególnymi diasporami. Zapewnią też wgląd w repertuar środków językowych używanych przez aktywnych użytkowników Internetu do opisu ich złożonych rzeczywistości, doświadczeń i tożsamości. Mogą dodatkowo pomóc w przygotowaniu strategii mającej na celu rozbudzenie w sprawnie funkcjonującym w mediach cyfrowych młodym pokoleniu zainteresowania swoimi korzeniami oraz zwiększenie jego zaangażowania w nawiązywanie i pielęgnowanie kontaktów z Polską.

Warto wreszcie podkreślić wartość i znaczenie badań porównawczych. Z jednej strony przyczyniłyby się one do upowszechnienia wiedzy o diasporze polskiej. Z drugiej zaś wpisałyby się w badania nad wielokulturowością i wielojęzycznością oraz dynamiką przeobrażeń zachodzących w grupach mniejszościowych w zglobalizowanym świecie.

BIBLIOGRAFIA

- Asdrúbal Silva, H., i in. 1990. „Estadísticas sobre la inmigración a la Argentina”. W *Inmigración y estadísticas con el Cono Sur de América, Argentina, Brasil, Chile, Uruguay*, red. H. Asdrúbal Silva i in. México: Instituto Panamericano de Geografía e Historia, 15–38.
- Bańkowska, E. 1997. „Sytuacja językowa zbiorowości polonijnej w Argentynie”. W *Wybór tekstów polonijnych z Brazylii i Argentyny*, red. S. Dubisz. Warszawa: Dom Wydawniczy Elipsa, 71–112.
- Bertoni, L.A. 1992. „Construir la nacionalidad, heroes, estatuas y fiestas patrias, 1887–1891”. *Boletín del Instituto de Historia Argentina y Americana „Dr. E. Ravignani”* 5: 77–111.
- Biernat, C. 1994. „Identidad étnica, selección matrimonial e integración a la sociedad receptora, los polacos en Berisso (1921–1950)”. Referat w ramach 48. Congreso Internacional de Americanistas. Sztokholm.
- Bryszewska, M., J. Gmitruk, i J. Mazurek, red. 2004. *Polonia argentyńska w piśmiennictwie polskim*. Warszawa: Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego.
- Cichecka, J. 2013. „Pamięć zbiorowa imigracji. Relacje z kolonii Azara, Lanusse i Wanda (2008 r.)”. W *Polacy, Rusini i Ukraińcy, Argentyńczycy. Osadnictwo w Misiones 1892–2009*, red. R. Stemplowski. Warszawa: Biblioteka Iberyjska, 513–533.
- DeLaney, J. 2006. „Imagining la raza argentina”. W *Nationalism in the New World*, red. D.H. Doyle, i M.A. Pamplona. Athens: The University of Georgia Press, 143–161.
- Dembicz, A., i K. Smolana. 1993. *La presencia polaca en América Latina*. Varsovia: CESLA.

- Devoto, F.J. 2003. *Historia de la inmigración en la Argentina*. Buenos Aires: Editorial Sudamericana.
- Di Tullio, A.L. 2010. *Políticas lingüísticas e inmigración. El caso argentino*. Buenos Aires: EUDEBA.
- Fishman, J.A. 2001. „300-Plus Years of Heritage Language Education in the United States”. W *Heritage Languages in America: Preserving a National Resource*, red. J.K. Peyton, i in. Washington DC: Center for Applied Linguistics, 81–97.
- Fontanella de Weinberg, M.B. 1992. *El español de América*. Madrid: MAPFRE.
- García, O. 2009. *Bilingual Education in the 21st Century. A Global Perspective*. Malden MA: Wiley-Blackwell.
- Gellner, E. 1991. *Narody i nacjonalizm*. Warszawa: PIW.
- Guillermo-Sajdak, M. 2015. *Bilingwizm polsko-hispański w Argentynie. Drogi akulturacji polskich emigrantów w Buenos Aires, Córdoba, Santa Fé oraz Misiones*. Warszawa: Biblioteka Iberyjska.
- Herrera, N. 2018. „Inmigración en Berisso (Argentina, 1909–2010). Dinámicas migratorias, caracterización demográfica y segregación espacial”. *Século XXI, Revista de Ciências Sociais* 8(1): 166–202.
- Hine, Ch. 2004. *Etnografía virtual*. Barcelona: Editorial UOC, S.L.
- Kaganiec-Kamieńska, A. 2017. *Język a tożsamość. Język hiszpański w Ameryce Łacińskiej i na Karaibach*. Kraków: Universitas.
- Kula, M., red. 1983. *Dzieje Polonii w Ameryce Łacińskiej*. Wrocław: Ossolineum.
- Kühl, K. 2024. „Germanic Languages in Contact in Central and South America”. W *Oxford Research Encyclopedia of Linguistics*. <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780199384655.013.1050.ff> (23 kwietnia 2024).
- Lipińska E., i A. Seretny. 2012. *Między językiem ojczystym a obcym. Nauczanie i uczenie się języka odziedziczonego na przykładzie chicagowskiej diaspory polonijnej*. Kraków: Księgarnia Akademicka.
- Lukasz, D. 1981. „Las asociaciones polacas en Misiones, 1898–1938”. *Estudios Latinoamericanos* 8: 169–185.
- Lukasz, D. 2013. „Organizacja oświaty polskiej w Misiones (1904–1939)”. W *Polacy, Rusini i Ukraińcy, Argentyńczycy. Osadnictwo w Misiones 1892–2009*, red. R. Stemplowski. Warszawa: Biblioteka Iberyjska, 201–270.
- Míguez, E.J. 2003. „Introduction, Mass Migration to Latin America in the Nineteenth and Twentieth Centuries – An Overview”. W *Mass Migration to Modern Latin America*, red. S.L. Baily, i E.J. Míguez. Wilmington, DE: Scholarly Resources Inc., xiii–xxv.
- Paradowska, M. 1984. *Podróżnicy i emigranci. Szkice z dziejów polskiego wychodźstwa w Ameryce Południowej*. Warszawa: Wydawnictwo Interpress.
- Pielacińska, N. 2021. „(Auto)biografia jako medium odzyskiwania tożsamości – doświadczenia Polonii argentyńskiej w świetle wspomnień emigrantów”. *Studia Filologiczne UJK*: 401–415.
- Porada, K. 2016. *Procesos de formación de la identidad étnica de un grupo de origen inmigrante en Argentina. Los descendientes de polacos en Buenos Aires y Misiones*. Madrid: Ediciones Polifemo.
- Porada, K. 2018a. „Las actitudes lingüísticas de los descendientes de inmigrantes polacos en Argentina: entre mantenimiento, desplazamiento y recuperación”. *Lengua y migración* 10(2): 81–105.
- Porada, K. 2018b. *To szczęście, co my go szukamy, jest nikczemne... Listy emigrantów z Argentyny, 1913–1939*. Warszawa: Biblioteka Iberyjska.
- Pyzik, S. 2004 [1961]. „Z dziejów szkolnictwa polskiego w Argentynie”. W *Polonia argentyńska w piśmiennictwie polskim*, red. M. Bryszewska, J. Gmitruk, i J. Mazurek. Warszawa: Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego, 367–377.
- Seniów, A. 2021. „Obraz doświadczeń emigracyjnych we wspomnieniach Polonii argentyńskiej”. *Studia Filologiczne UJK* 34: 383–400.

- Seniów, A. 2022. „Szkoła Języka i Kultury Polskiej w argentyńskiej Wandzie i jej wpływ na status polszczyzny w zbiorowości polonijnej”. *Heteroglossia* 12: 181–194.
- Seniów, A., i N. Pielacińska. 2022. „Historia mówiona w badaniach Polonii argentyńskiej w perspektywie językoznawczej i literaturoznawczej – uwagi wstępne”. *Wrocławski Rocznik Historii Mówionej* 12: 202–224.
- Smith, A.D. 2009. *Kulturowe podstawy narodów*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Stemplowski, R. red. 2013. *Polacy, Rusini i Ukraińcy, Argentyńczycy. Osadnictwo w Misiones 1892–2009*. Warszawa: Biblioteka Iberyjska.
- Valdés, G. 2001. „Heritage Language Students, Profiles and Possibilities”. W *Heritage languages in America: Preserving a National Resource*, red. J.K. Peyton, i in. Washington DC: Center for Applied Linguistics, 37–77.
- Vogel, S., i O. García. 2017. „Translanguaging”. W *Oxford Research Encyclopedia of Education*, <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190264093.013.181>.
- Więckowski, M. 1985. „Towarzystwo Polskie w Berisso (1913–1983) w Argentynie”. *Studia Polonijne* 9: 297–314.
- Wiley, T.G. 2001. „On Defining Heritage Languages and Their Speakers”. W *Heritage languages in America: Preserving a National Resource*, red. J.K. Peyton, i in. Washington DC: Center for Applied Linguistics, 29–36.
- Wojcki, Z. 2013. „Wpływ argentyńskiej odmiany języka hiszpańskiego na polszczyznę czasopisma «Orędownik»”. W *Polacy, Rusini i Ukraińcy, Argentyńczycy. Osadnictwo w Misiones 1892–2009*, red. R. Stemplowski. Warszawa: Biblioteka Iberyjska, 271–283.
- Wróbel, H. 1983. „Z historii szkolnictwa polonijnego w Argentynie”. *Studia Polonijne* 7: 341–354.
- Zubrzycki, B. 2001. „Inmigrantes polacos y sus descendientes en provincia de Buenos Aires, Argentina. Un estudio preliminar”, *Revista del CESLA* 2: 248–266.

WYKAZ ŹRÓDEŁ

- „Colectividades extranjerar”, s.d. Berisso Municipalidad. <http://www.berisso.gov.ar/colectividades-extranjeras.php> (5 lutego 2024).
- „Historia de Berisso”, s.d. Berisso Municipalidad. <http://berisso.gob.ar/ciudad-beta.php> (5 lutego 2024).
- Stowarzyszenie „Wspólnota Polska”. 2024. <http://wspolnotapolska.org.pl/polonia/wyniki.php> (9 marca 2024).
- Embajada de Polonia en Buenos Aires. 2022. <https://issuu.com/embajadadepoloniaenbuenosaires/docs> (9 lutego 2024).
- Pernal M. 2019. „Panorama emigracji polskiej do Argentyny w latach 1897–1950”. W *Tak los rzucił nami*, red. M. Tyborska. Ambasada RP w Buenos Aires, https://issuu.com/embajadadepoloniaenbuenosaires/docs/tak_los_rzuci_nami_pdf (9 lutego 2024).
- Piątkowski, J. i in. 2022. *i polski!* Ambasada RP w Buenos Aires, https://issuu.com/embajadadepoloniaenbuenosaires/docs/polski_ (9 lutego 2024).

Polish as a heritage language and the identity of the Polish diaspora in Argentina. Current state of research and future research questions

Keywords: Argentina, Polish diaspora, heritage language, identity, language policy.

ABSTRACT

Language is considered an important factor in the formation of collective identity. The political elites of Argentina – a country that received a total of more than 6 million immigrants between 1856 and 1932 – placed an emphasis on the assimilation of immigrants (including linguistic assimilation), mainly through the public school system and “patriotic education”. However, many ethnic communities in Argentina still maintain some proficiency in the language of their country of origin, as a heritage language.

The Polish community in Argentina is internally diverse and geographically dispersed. Poles began arriving in Argentina after the Napoleonic Wars, however, the first organized group of farmers settled in Apóstoles in the Misiones province in 1897. During the first wave of immigration (1897-1914) Polish workers found employment in the industrial sector, mainly in Buenos Aires. The largest wave of immigrants came during the interwar period (1919–1939). Farmers primarily settled in Misiones, while workers in Buenos Aires and other provinces. The last significant wave of Polish immigrants arrived in the post-war period (1946–1950), mainly in Buenos Aires. In total, between the late 19th and mid-20th centuries, over 200,000 Poles immigrated to Argentina. Today, the Polish community in Argentina numbers about half a million people. Research on language and bilingualism, the Polish ethnic identity, as well as the role of the Polish language in shaping ethnic identity remains scarce.

This article focuses on Polish in Argentina as a heritage language. The aim is to identify existing research gaps and highlight areas requiring further study. Potential new areas of research are also outlined, including studies on communities previously not included in linguistic research, comparative studies, intergroup interactions, and research on the virtual diaspora.